

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Permanent change? the paths of change of the European security organizations

Mengelberg, S.N.

Citation

Mengelberg, S. N. (2021, April 15). *Permanent change? the paths of change of the European security organizations*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3160749>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3160749>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <https://hdl.handle.net/1887/3160749> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Mengelberg, S.N.

Title: Permanent change? the paths of change of the European security organizations

Issue Date: 2021-04-15

Samenvatting (Summary)

Samenvatting (Summary)

Nederlandstalige samenvatting behorende bij het proefschrift
'Permanent Change? The Paths of Change of the European Security Organisations'.

Als gevolg van oorlogen en conflicten zijn er na de twee grote wereldoorlogen in de vorige eeuw, wereldwijd veel vormen van internationale veiligheidssamenwerking ontstaan. In de Europese regio heeft zich dit vertaald in een Europese veiligheidsarchitectuur bestaande uit de Noord Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), de Europese Unie (EU) en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE).

Na de Koude Oorlog heeft deze Europese veiligheidsarchitectuur zich aangepast aan de nieuwe veiligheidssituatie die ontstaan was en zijn taken ervan uitgebreid, zijn vele nieuwe leden toegetreden, partnerschappen opgezet en is het institutionele raamwerk veranderd.

Ondanks deze veranderingen van de organisaties ten gevolge van de veiligheidssituatie, lijken er breuken en scheuren te zijn ontstaan in deze Europese veiligheidsarchitectuur. Van het begin af aan is er meerdere malen sprake geweest van crises binnen de Europese veiligheidsarchitectuur, maar vooral vanaf 2010 staat de macht van staten en het geopolitieke spel weer hoog op de agenda. Daarbij worden van academische, maar ook van beleidsmatige kant vragen gesteld over de houdbaarheid van de Europese veiligheidsarchitectuur en zelfs de huidige wereldorde.

Tegelijkertijd hebben de organisaties van de Europese veiligheidsarchitectuur sinds de Tweede Wereldoorlog menige crisis overleefd. Inmiddels bestaan de NAVO en het Europese integratieproces al meer dan 70 jaar en wordt er zelfs gediscussieerd over een Europees leger.

Bovenstaande bespiegelingen leiden vaak tot politieke en academische debatten over een mogelijk einde van geïnstitutionaliseerde samenwerking of, aan de andere kant, een nieuw tijdperk van internationale veiligheidssamenwerking. Deze reflecties hebben geleid tot het centrale vraagstuk van dit proefschrift, namelijk; Hoe en waarom zijn de Europese veiligheidsorganisaties, de NAVO, de EU en de OVSE veranderd, oftewel verbreed, verdiept of uitgebreid, individueel en in vergelijking met elkaar gedurende de periode van 1990 tot 2016?

Het doel van dit proefschrift is zowel een empirische als theoretische verklaring te geven voor de veranderingen binnen de Europese veiligheidsorganisaties vanaf het einde van de Koude Oorlog, door deze per organisatie en in vergelijking met elkaar te analyseren op basis van één theoretisch raamwerk.

Wereldwijd zijn er vele vormen van gouvernementele internationale (veiligheids-) samenwerking, maar in dit proefschrift is gekozen voor drie internationale veiligheidsorganisaties binnen de Europese veiligheidsarchitectuur: de NAVO, de EU en de OVSE. Alhoewel deze organisaties van elkaar verschillen in ontwikkeling, taak, lidstaten, mate van institutionalisering en missies en operaties vertonen zij tegelijkertijd

overeenkomsten. Deze verschillen en overeenkomsten zijn zowel theoretisch als methodologisch belangrijk voor de vergelijking die dit onderzoek nastreeft.

Het belangrijkste onderwerp van dit onderzoek is verandering van de veiligheidsorganisaties. Verandering is gedefinieerd als verbreding van taken (*broadening*), verdieping van de institutionele structuur (*deepening*) en uitbreiding met leden en partners (*widening*). Om de belangrijkste actoren en mechanismen achter deze veranderingstrajecten systematisch te kunnen analyseren zijn als indicatoren het niveau en de vorm van verandering gekozen voor alle drie de trajecten.

Een ander belangrijk onderwerp van dit onderzoek is het concept van veiligheidsorganisaties, traditioneel gedefinieerd als collectieve defensieorganisaties en collectieve en coöperatieve veiligheidsorganisaties. De drie gekozen organisaties voor analyse, NAVO, de EU en de OVSE, die verschillen en tegelijkertijd overeenkomen in vorm en functie vertonen alle drie kenmerken van deze concepten en zijn daarom interessant als analyseobject voor het concept van veiligheidsorganisaties.

Het denken over internationale (veiligheids-) samenwerking en organisaties, als tegenhanger van oorlog en conflict, heeft zich merendeels afgespeeld tussen de machtsgerichte realistische school en de liberalistische denkschool, waarin integratie en interdependentie theorieën centraal staan. De centrale vraag van dit onderzoek is benaderd vanuit de institutionele denkschool, omdat dit onderzoek zich richt op de analyse van de veranderingen van de institutionele structuur van de Europese veiligheidsarchitectuur. Dit onderzoek betoogt dat de manier waarop een organisatie en bijbehorende structuur wordt gecreëerd, verandert en soms eindigt, veroorzaakt wordt door verschillende actoren en mechanismen die daarmee de 'wereld van organisaties' beïnvloeden en bepalen.

De institutionele denkschool bevat vele verschillende sub-theorieën die aandacht besteden aan zowel statelijke als niet-statale actoren en mechanismen als mogelijke oorzaak van verandering, maar waar in ieder geval bovengenoemde 'wereld van organisaties' centraal staat. Om verschillende actoren en mechanismen te betrekken is in dit proefschrift binnen de institutionele denkschool gekozen voor de rationele-keuze benadering, het historisch institutionalisme en het constructivistisch institutionalisme die tezamen het theoretisch raamwerk vormen.

Dit raamwerk wil daarmee een bijdrage leveren aan de theorie van de institutionele denkschool. De intentie is niet om te 'testen' of de ene sub-theorie de geconstateerde verandering beter kan verklaren dan de andere. De intentie is om de verschillende aandachtspunten van de gekozen sub-theorieën te combineren. Dit onderzoek pleit derhalve voor academische *bridge-building* tussen traditioneel gezien verschillende en soms zelfs conflicterende theorieën binnen de institutionele denkschool.

De beweegredenen achter deze aanpak van het onderzoek zijn gelegen in het feit dat een dergelijke analyse van veranderingen van veiligheidsorganisaties binnen de bestaande literatuur ontbreekt. Alhoewel er veel onderzoek is gedaan naar de veranderingen van de genoemde veiligheidsorganisaties, onderscheidt dit proefschrift zich door deze verandering zowel per organisatie afzonderlijk als in onderlinge samenhang te

beschouwen. Dit is gedaan door middel van een vergelijking tussen de organisaties in één veranderingstraject (een zogenaamde cross-case analyse), en een vergelijking tussen de verschillende veranderingstrajecten (een zogenaamde cross-pad analyse). Uitgangspunt van dit onderzoek is dat het veranderingstraject van een organisatie niet geanalyseerd kan worden zonder een vergelijkende analyse te maken met andere organisaties binnen de Europese veiligheidsarchitectuur, omdat ze elkaar zowel positief als negatief beïnvloeden.

Een ander uitgangspunt achter de keuze voor een gecombineerd theoretisch raamwerk is dat de veranderingen van de Europese veiligheidsarchitectuur veroorzaakt worden door statelijke maar ook niet-statale actoren en mechanismen. In dit onderzoek worden niet-statale actoren, zoals internationale organisaties, niet beschouwd als lege hulzen, maar als actoren die beïnvloeden en bepalen. Daardoor kunnen de niet-statale actoren en mechanismen zowel empirisch als theoretisch worden geanalyseerd.

Kortom, een combinatie van bovengenoemde sub-theorieën is beter in staat de veranderingen in een complexe omgeving, met veel verschillende actoren en complexe institutionele structuren, te verklaren.

Vanwege de vergelijkende analyse van de veranderingstrajecten van de organisaties over een tijdsbestek van 25 jaar is ervoor gekozen om de methode van *structured focused comparison* en *process tracing* toe te passen. Dit helpt om historisch en systematisch de veranderingstrajecten van de veiligheidsorganisaties te reconstrueren, te vergelijken en te analyseren.

Uit het onderzoek is gebleken dat er zowel in positieve als negatieve zin veranderingen hebben plaatsgevonden tussen 1990 en 2016 in de Europese veiligheidsarchitectuur.

Ten eerste tonen de belangrijkste bevindingen van het onderzoek aan dat er, ondanks menige crises, sprake is van toenemende veiligheidssamenwerking. Door verbreding van taken, uitbreiding en verdieping van de structuur veranderen de geanalyseerde veiligheidsorganisatie in zekere mate onbegrensd.

Ten tweede vindt deze toename van samenwerking plaats op verschillende niveaus en in verschillende vormen. De verschillende niveaus omvatten een mix van nationale en internationale autonomie, variërend van informele tot formele samenwerking, zowel bottom-up als top-down en een combinatie van intergouvernementele en supranationale samenwerking in het veiligheidsdomein zelfs voor collectieve defensie organisaties. De verschillende vormen reiken van bi- tot multilaterale samenwerking, binnen en buiten de organisaties, tot aan inter-organisationale samenwerking.

Ten derde is gebleken dat het veranderingstraject van iedere organisatie, zowel positief als negatief, gelieerd is aan de andere organisatie door middel van verbinding en het zogenaamde spill-over effect. Dit heeft geresulteerd in geografische, functionele en institutionele verweving en zelfs interdependentie door cross-institutionele en inter-organisationale verbanden op politiek, beleidsmatig en operationeel terrein.

Tot slot, hebben de geanalyseerde veranderingstrajecten geresulteerd in een vervaging en vervlechting van de veiligheidsconcepten: collectieve defensie en collectieve en coöperatieve veiligheid.

Deze geobserveerde veranderingen binnen het spectrum van veiligheids- en defensiesamenwerking kunnen gedeeltelijk verklaard worden door de meer realistische sub-theorieën binnen de institutionele denkschool, maar bleken niet voldoende. Ook de andere theorieën van het theoretisch raamwerk van dit proefschrift namen een deel voor hun rekening van de geobserveerde veranderingstrajecten. Gebleken is dat deze benaderingen eerder aanvullend waren op de analyse van veiligheidsorganisaties, dan competitief of vervangend.

Kortom, de geanalyseerde veranderingstrajecten hebben een toename vertoond aan complexiteit in taken, leden en partnerschappen en institutionele structuur en hebben geresulteerd in fluide en hybride organisaties, veroorzaakt door zowel statelijke als niet-statale actoren en mechanismen. Deze constatering contrasteert met een veronderstelde Europese veiligheidsarchitectuur die gebouwd zou zijn op een duidelijke scheiding tussen vorm en functie van de verschillende veiligheidsorganisaties, zoals beoogd in de jaren negentig, maar eerder een in elkaar overgaande, hybride veiligheidsarchitectuur laat zien.

